

Sygn. akt II CSK 618/14

POSTANOWIENIE

Dnia 10 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa B. W.

przeciwko A. w Londynie

Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością Oddział w Polsce

z siedzibą w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 września 2015 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od postanowienia Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 16 maja 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego
końcowemu orzeczeniu.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w P. wyrokiem z dnia 12 marca 2013 r. uwzględnił roszczenie powoda skierowane przeciwko C. SA Oddziałowi w Polsce z siedzibą w W., zasądając na jego rzecz kwotę 75 380,36 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 marca 2011 r. tytułem odszkodowania za utratę ładunku blachy przewożonego na zlecenie powoda przez B. sp. z o.o. w N., którą łączyła z pozwaną umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej przewoźnika w transporcie.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji i odrzucił pozew. Uzupełnił ustalenia Sądu Rejonowego wskazując, że w toku postępowania przed tym Sądem doszło do połączenia transgranicznego spółek przez przejęcie C. S.A. z siedzibą we Francji przez C. Limited z siedzibą w Londynie. Hart Court of Justice w dniu 7 listopada 2012 r. orzekł zakończenie planowanego transgranicznego połączenia spółek w rozumieniu art. 11 Dyrektywy 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek (Dz.U. UE. L. 310. s.1, dalej: „Dyrektywa 2005/56/WE”); zatwierdził je oraz orzekł, że wejdzie w życie z dniem 1 grudnia 2012 r. o godz. 00:01 czasu GTM. W dniu 3 grudnia 2012 r. C. zmieniła nazwę na A.

C. Spółka Akcyjna Oddział w Polsce został wykreślony z rejestru sądowego postanowieniem z dnia 28 lutego 2013 r., które uprawomocniło się w dniu 20 marca 2013 r. C. sp. z o.o. Oddział w Polsce został wpisany do rejestru sądowego w dniu 12 października 2012 r. Zmianę firmy na A. sp. z o.o. Oddział w Polsce uwidoczniło rejestrze. Zgodnie z art. 14 Dyrektywy 2005/56/UE, od daty skutecznego połączenia transgranicznego spółek wszystkie aktywa i pasywa przejmowanej spółki przechodzą na spółkę przejmującą; wspólnicy spółki przejmowanej stają się wspólnikami spółki przejmującej, spółka przejmowana przestaje istnieć. Wobec tego A. w Londynie jest następcą prawnym C. S.A. Apelację wniósł A. sp. z o.o. Oddział w Polsce.

Sąd Okręgowy stwierdził, że ani C. S.A. Oddział w Polsce, ani A.sp. z o.o. Oddział w Polsce nie mają zdolności sądowej. Podmioty te nie mają statusu przedsiębiorcy w rozumieniu wyjaśnionym w art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., nr 109, poz. 672

ze zm., dalej: „u.s.d.g.”). Działalność gospodarczą w Polsce mogą prowadzić przedsiębiorcy zagraniczni (art. 13 u.s.d.g.), także przez utworzone oddziały, wykonujące na terytorium Polski działalność wyłącznie w zakresie przedmiotu działalności przedsiębiorcy zagranicznego (art. 85 i nast. u.s.d.g.). Oddział, którego definicja została zawarta w art. 5 pkt 4 u.s.d.g., utworzony przez przedsiębiorcę zagranicznego nie posiada osobowości prawnej ani zdolności sądowej, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, a podmiotem wszelkich związanych z działalnością oddziału praw i obowiązków jest przedsiębiorca zagraniczny, który może być stroną w postępowaniu sądowym. W rozdziale piątym ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r. Nr 158, poz. 950 ze zm., dalej: „u.d.u.”) zostało uregulowane wykonywanie działalności ubezpieczeniowej na terytorium Polski przez zagraniczne zakłady ubezpieczeń. Zakłady ubezpieczeń mające siedzibę w państwie członkowskim Unii Europejskiej, stosownie do art. 2 ust. 1 pkt 6 u.d.u., prowadzą w Polsce tę działalność za pośrednictwem oddziału, który nie został wyposażony w zdolność sądową. Za zobowiązania związane z tą działalnością odpowiedzialność ponosi zakład ubezpieczeń całym swoim majątkiem.

Powód pozwał oddział zakładu ubezpieczeń zamiast C. S.A., której następcą prawnym jest A. Brak zdolności sądowej oddziału ubezpieczyciela nie może być uzupełniony przez wstąpienie do sprawy podmiotu posiadającego tę zdolność w miejsce podmiotu nie posiadającego jej, ponieważ nie zostałyby zachowana tożsamość stron. Postępowanie prowadzone z udziałem strony, która nie ma zdolności sądowej było dotknięte nieważnością. Z tej przyczyny pozew podlegał odrzuceniu.

Powód w skardze kasacyjnej powołał obie podstawy przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie prawa materialnego odniósł do niezastosowania art. 86 i art. 90 u.s.d.g., które doprowadziło do błędnego potraktowania oddziału A. sp. z o.o. w Polsce i A. w Londynie jako odrębnych podmiotów prowadzących oddzielną działalność gospodarczą i uznania, że oddział nie jest częścią macierzystego zakładu ubezpieczeń. Błędna wykładnia art. 129 u.d.u. polegała na przyjęciu, że między przedsiębiorcą zagranicznym i jego oddziałem w Polsce nie występuje tożsamość podmiotowa. Naruszenie przepisów postępowania dotyczyło: art. 199 § 2 k.p.c., art. 70 w związku z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 350 k.p.c., art. 386 § 2 w

związku z art. 379 pkt 2 k.p.c. Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Pozwana wiośła o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedsiębiorca zagraniczny w rozumieniu art. 5 pkt 3 u.s.d.g., mający siedzibę w państwie członkowskim Unii Europejskiej, w państwach członkowskich Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym oraz osoby zagraniczne z państw niebędących stronami umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, które mogą korzystać ze swobody przedsiębiorczości na podstawie umów zawartych przez te państwa z Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, może podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na takich samych zasadach, jak obywatele polscy (art. 13 ust. 1 u.s.d.g.). Odrębna regulacja art. 13 ust. 2 do 5 u.s.d.g. dotyczy obywateli innych państw. Podjęcie działalności gospodarczej musi być poprzedzone wpisem do ewidencji lub rejestru; w odniesieniu do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych, wymagany jest wpis w krajowym rejestrze sądowym (art. 36 pkt 6 i 7 u.k.r.s.). Zgodnie z art. 85 ust. 1 u.s.d.g., przedsiębiorca zagraniczny może tworzyć w celu prowadzenia działalności gospodarczej oddziały z siedzibą w Polsce, o ile ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej.

Pojęcie oddziału zdefiniowane zostało w art. 5 pkt 4 u.s.d.g., stanowiącym, że jest on wyodrębnioną i samodzielną organizacyjnie częścią działalności gospodarczej, wykonywanej przez przedsiębiorcę poza jego siedzibą lub głównym miejscem wykonywania działalności. Oddział przedsiębiorcy zagranicznego podlega także wpisowi do rejestru, stosownie do art. 88 u.s.d.g. i art. 36 pkt 14 u.k.r.s. Zgodnie z art. 38 pkt 14 u.k.r.s. w dziale pierwszym rejestru przedsiębiorców, w odniesieniu do oddziału przedsiębiorcy zagranicznego, mającego siedzibę w państwie będącym członkiem Unii Europejskiej wpisowi podlega oznaczenie przedsiębiorcy zagranicznego wraz z określeniem jego formy organizacyjno – prawnej, siedziba i adres, a jeżeli przedsiębiorca zagraniczny istnieje lub wykonuje działalność na podstawie wpisu do rejestru – rejestr, w którym jest wpisany, wraz

z numerem wpisu do rejestru oraz określeniem organu prowadzącego rejestr i przechowującego akta.

Zgodnie z art. 90 pkt 1 u.s.d.g. przedsiębiorca, który utworzył oddział, obowiązany jest używać do oznaczenia oddziału oryginalnej nazwy przedsiębiorcy zagranicznego wraz z przetłumaczoną na język polski nazwą formy prawnej przedsiębiorcy oraz dodaniem wyrazów „oddział w Polsce”.

Przedsiębiorca zagraniczny, w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, mający siedzibę w państwie członkowskim Unii Europejskiej, może prowadzić w Polsce działalność ubezpieczeniową (art. 2 pkt 16, 128 u.d.u.). Wykonywanie tej działalności może odbywać się zarówno przez utworzony oddział (art. 131 u.d.u.), jak i w inny sposób (art. 132 u.d.u.). Do oddziału zagranicznego zakładu ubezpieczeń mają zastosowanie przepisy ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, podlega także wpisowi do rejestru (art. 36 pkt 14 u.k.r.s.).

W odniesieniu do przedsiębiorców mających siedzibę w państwie niebędącym członkiem Unii Europejskiej, działalność ubezpieczeniowa może być prowadzona w Polsce jedynie w formie głównego oddziału (art. 2 pkt 3 i 105 u.d.u.), w rozumieniu oddziału, zdefiniowanego w art. 5 pkt 4 u.s.d.g. Podlega on wpisowi do rejestru (art. 36 pkt 15 u.k.r.s.), a ponadto wpisowi podlegają dane dotyczące zagranicznego zakładu ubezpieczeń, wskazane w art. 38 pkt 15 u.k.r.s. Główny oddział może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywany. Za zobowiązania głównego oddziału ponosi odpowiedzialność zagraniczny zakład ubezpieczeń całym swoim majątkiem (art. 126 u.d.u.).

Oddział przedsiębiorcy, w tym zagranicznego zakładu ubezpieczeń, nie został wyposażony w osobowość prawną (art. 64 § 1 i § 1¹ k.p.c.) ani w zdolność procesową (art. 65 § 1 k.p.c.). Nie przyznaje mu takiej zdolności ani Kodeks cywilny (art. 33 i 33¹ § 1), ani ustawa o swobodzie działalności gospodarczej, ani ustawa o działalności ubezpieczeniowej. Przyjęte zostało w piśmiennictwie i orzecznictwie, że oddział przedsiębiorcy zagranicznego mającego siedzibę w państwie Unii Europejskiej, utworzony zgodnie z art. 85 ust. 1 u.s.d.g., a także art. 131 u.d.u., mimo wyodrębnienia funkcjonalnego, organizacyjnego, majątkowego i terytorialnego oraz samodzielności organizacyjnej, jest częścią działalności

wykonywanej przez przedsiębiorcę poza jego siedzibą (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 maja 2002 r., V CKN 1279/00; z dnia 21 maja 2004 r., V CK 502/03, niepublikowane; z dnia 11 października 2013 r., I CSK 769/12, OSNC –ZD 2014, nr 4, poz. 70; postanowienia: z dnia 9 maja 2007 r., II CSK 25/07, OSNC 2008, nr 5, poz. 52; z dnia 27 października 2010 r., V CSK 96/10 oraz wyrok NSA z dnia 18 marca 2011 r., FSK 1173/09, niepubl.). Na podkreślenie zasługuje wypowiedź zawarta w wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 marca 1981 r. w sprawie nr 139/80 *Blankaert i Willimes PVBA przeciwko Luise Trost* (Zb. Orz. 1981, nr 3, s. 819), który wywiódł, że pojęcie oddziału, agencji lub każdego innego zakładu jest równoznaczne z istnieniem centrum operacyjnego, które manifestuje się w sposób trwały na zewnątrz jako przedłużenie przedsiębiorstwa macierzystego, ma dyrekcję i jest materialnie wyposażone tak, aby istniała możliwość negocjowania spraw z osobami trzecimi w taki sposób, aby ci ostatni, wiedząc, że zostanie nawiązany ewentualny stosunek prawny z przedsiębiorstwem macierzystym z siedzibą za granicą, byli zwolnieni z konieczności bezpośredniego zwrócenia się do niego i mogli prowadzić interesy z centrum operacyjnym, które stanowi jego przedłużenie.

Zgodnie z art. 86 u.s.d.g. przedsiębiorca zagraniczny tworzący oddział może wykonywać działalność gospodarczą wyłącznie w zakresie przedmiotu działalności przedsiębiorcy zagranicznego, a zatem w taki sposób realizuje on zakres swojej działalności na terenie Polski. W tym celu ma obowiązek ustanowienia w oddziale osoby upoważnionej do reprezentowania go (art. 87 u.s.d.g.), która podlega ujawnieniu w rejestrze (art. 89 u.s.d.g.). Uregulowania te odnoszą się także do zagranicznego zakładu ubezpieczeń działającego w Polsce przez utworzony oddział, a ich analiza prowadzi do wniosku, że działalność jest prowadzona w imieniu, na rzecz i odpowiedzialność zagranicznego zakładu ubezpieczeń. Nie można zatem przyjmować, że na terenie Polski działalność prowadzi inny podmiot niż zagraniczny zakład ubezpieczeń.

Oznaczenie tego przedsiębiorcy w ramach podejmowanych czynności, jak i w postępowaniu sądowym, musi uwzględniać firmę zagranicznego zakładu ubezpieczeń (art. 43² k.c.) oraz wskazanie, że dotyczy działalności realizowanej w Polsce przez oddział, zgodnie z art. 43⁶ k.c. oraz art. 90 u.s.d.g. Wynika to

również z przepisów regulujących postępowanie rejestrowe (art. 36 i 38 u.k.r.s.), wskazujących na ścisły związek oddziałów z przedsiębiorcami. Wymaganie pisma procesowego w odniesieniu do nazwy strony (art. 126 § 1 pkt 1k.p.c.) powinno być wypełnione przez użycie tej, która została wpisana do rejestru sądowego, zgodnie z art. 90 u.s.d.g.

Status strony w postępowaniu sądowym dotyczącym działalności prowadzonej przez zagranicznego przedsiębiorcę w Polsce ma zawsze ten przedsiębiorca, niezależnie od tego, że utworzył oddział. Przyjmowane jest w orzecznictwie, że posłużenie się firmą (nazwą) oddziału osoby prawnej, nie oznacza, że stroną czynności prawnych lub procesowych jest oddział tej osoby prawnej, jako niezależny podmiot stosunków prawnych. W tym przypadku w postępowaniu sądowym stroną jest sama osoba prawna mająca swój oddział, z którego działalnością wiąże się przedmiot postępowania sądowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2011 r., I CSK 769/12; postanowienia z dnia 16 stycznia 2015 r., III CSK 72/14; z dnia 11 października 2010 r., V CSK 96/10), zwłaszcza gdy z uzasadnienia pozwu wynika zamiar pozwania przedsiębiorcy zagranicznego, a nie jego oddziału.

W postępowaniu sądowym, którego dotyczy skarga kasacyjna, stroną pozwaną był zagraniczny zakład ubezpieczeń, który prowadzi w Polsce działalność przez utworzony oddział. Oznaczenie tego pozwanego obejmowało nazwę zagranicznego zakładu ubezpieczeń, formę prowadzenia działalności w języku angielskim, przetłumaczenie jej na język polski oraz wskazanie oddziału w Polsce i miejsca jego siedziby, a zatem było zgodne z wymaganiami przewidzianymi w art. 90 u.s.d.g. W odniesieniu do nazwy zakładu ubezpieczeń należało dodać także miejsce jego siedziby za granicą, ale i bez niej dostatecznie jasno wskazane było, że stroną jest zagraniczny zakład ubezpieczeń. Niedokładność tego rodzaju można było sprostować na podstawie art. 350 k.p.c. Nie było zatem podstaw do uznania, że powód pozwał nieposiadający zdolności sądowej oddział. Nie miał zastosowania w sprawie art. 70 k.p.c., skoro w odniesieniu do strony pozwanej nie zachodziły braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej, czy też w składzie jej organów.

Na podzielenie zasługiwał zarzut powoda naruszenia zaskarżonym postanowieniem art. 199 § 2 k.p.c. przez zastosowanie go i stwierdzenie, że

pozwany nie ma zdolności sądowej, ponieważ powód pozwał zagraniczny zakład ubezpieczeń, który podejmował czynności w postępowaniu sądowym. Z tej przyczyny błędne było uznanie, że w sprawie doszło do nieważności postępowania wskazanej w art. 379 pkt 2 k.p.c. Powołane przez Sąd Okręgowy postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 24 września 2004 r., I CK 131/04 i z dnia 15 maja 2009 r., II CSK 681/08, (niepublikowane) dotyczyły pozwania zamiast osoby prawnej, odpowiednio jej organu i reprezentanta, a zatem problemu nieadekwatnego do zagadnienia zaistniałego w sprawie.

Za trafne uznać należało zarzuty naruszenia prawa materialnego. Wykładnia art. 86 i art. 90 u.s.d.g. prowadzi do wniosku, że oddział zagranicznego zakładu ubezpieczeń stanowi część tego zakładu, wykonującego przedmiot jego działalności w innym miejscu niż jego siedziba. Podejmowane w ramach oddziału czynności prawne były czynnościami zakładu, także te związane z udziałem w postępowaniu sądowym. Zgodnie z art. 129 ust. 2 u.d.u., zakład odpowiada za zobowiązania wynikające z prowadzonej działalności całym swoim majątkiem. Z przepisu tego wynika potwierdzenie założenia, że zagraniczny zakład ubezpieczeń jest jednym podmiotem, nawet gdy prowadzi działalność przez utworzony oddział. Niewłaściwa ocena charakteru działalności zagranicznego zakładu ubezpieczeń doprowadziła do błędnego stanowiska, że działania podejmowane w ramach oddziału nie były działaniami zakładu.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.